

To cite this article: Alparslan Özdemir, Y., Barut, Y. (2024). 1998-2024 Yılları Arasında Boşanma ve Çocuk Konusunda Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 8(2), 169-194

Submitted: June 29, 2024

Accepted: August 25, 2024

1998-2024 YILLARI ARASINDA BOŞANMA VE ÇOCUK KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Yasemin Alparslan Özdemir¹

Yaşar Barut²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerinin inceleyen araştırma makalelerinin ve doktora tezlerinin (1998-2024) incelenmesidir. Çalışmada, 1998-2024 yıllarını kapsayan kesitte konuyla ilgili 24 makale ve 13 doktora tez çalışmasına ulaşılmıştır. Derleme çalışmalar ve yüksek lisans tezleri araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Seçilecek makalelerin ve doktora tezlerinin çalışmaya dahil edilme kriteri olarak çalışmalarda boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerinin ele alınmış olması, çalışmalara ücretsiz ulaşılabilme ve çalışmaların 1998-2024 yılları arasında yayınlanmış olma şartıdır. Araştırma makalelerine Dergipark ve TR Dizin'den '*boşanma, boşanma ve çocuk*' anahtar kelimeleri taratılarak; doktora tezlerine ise YÖK Tez merkezi'nden '*boşanma, boşanma ve çocuk*' anahtar kelimeleri taratılarak '*Tarama ve Gelişmiş Tarama, yıl aralığı: 1998-2024, tez türü: Doktora, izin durumu: izinli, grubu: sosyal, dil: Türkçe, durumu: onaylandı*' şeklinde taratılarak ulaşılmıştır. Makale çalışmalarının 12'si nicel, 12'si de nitel araştırma türündedir. Doktora çalışmalarının 2'si nitel, 1'i karma desen çalışması, 10 tanesi ise nicel çalışmadır. Çalışma bulgularına göz attığımızda boşanmanın çocukların '*sosyal destek algılarını ve akademik başarılarını olumsuz etkilediği, güvensiz bağlanma stili geliştirmelerine neden olduğu, korku/tedirginlik/alt ıslatma/kekeleme/dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi davranışlar sergilemelerine ve öz saygılarının düşmesine neden olma*' gibi birtakım olumsuzluklara sebep olduğu yönündedir. Bu bulgulardan hareketle,

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID ID:0009-0005-8460-7321

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölüm Başkanı, ORCID ID: 0000-0002-5027-2536, ybarut@omu.edu.tr

boşanmanın çocuklar üzerinde yıkıcı etkilerinin olduğu ve çocuklar için zorlayıcı bir yaşam olayı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gelişimsel ve önleyici tarzda sunulan psikolojik destek programlarının ise çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu araştırma sonuçlarıyla ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Boşanma ve Çocuk, Tematik Çıkarım, Psikolojik Destek

ANALYSIS OF STUDIES ON DIVORCE AND CHILDREN BETWEEN 1998-2024

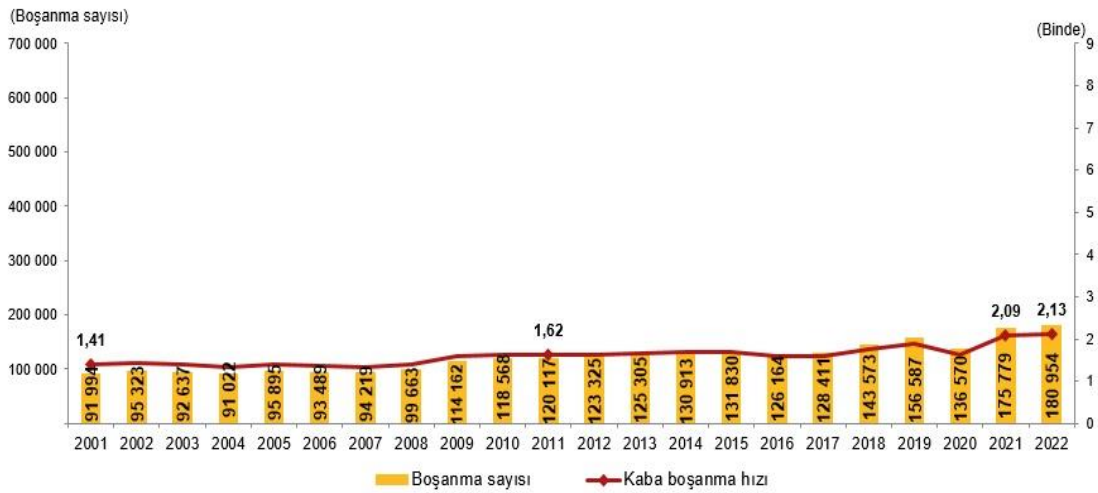
ABSTRACT

The purpose of this study is to examine research articles and doctoral dissertations (1998-2024) analyzing the effects of divorce on children's behaviors. The study encompasses articles and doctoral theses published between 1998 and 2024, totaling 24 articles and 13 doctoral theses. Compilation studies and master's theses have been excluded from the scope of the research. The inclusion criteria for selecting studies into the article were that the studies must address the effects of divorce on children, be freely accessible, and have been published between the years 1998-2024. Research articles were sourced from Dergipark and TR Index using keywords 'divorce, divorce and child'; doctoral theses were accessed from the Higher Education Council Thesis Center using the keywords 'divorce, divorce and child' with filters set for 'Screening and Advanced Screening, year range 1998-2024, doctoral thesis type, permitted, social group, in Turkish, status approved.' Out of the article studies, 12 were quantitative and 12 qualitative in nature. Among the doctoral studies, 2 were qualitative, 1 used a mixed-methods approach, and 10 were quantitative. The findings of the studies indicate that divorce leads to lower perceptions of social support and academic achievements, the development of insecure attachment styles, and behaviors such as fear/anxiety, bedwetting, stuttering, attention deficit, and hyperactivity disorder, as well as low self-esteem in children. Based on these findings, the conclusion is drawn that divorce has destructive effects on children and constitutes a challenging life event for them. Research results also show that developmental and preventive psychological support programs have positive effects on children.

Keywords: Divorce, Divorce and Child, Thematic Extraction, Psychological Support

GİRİŞ

Her evlilik süreklilik arz etmemekte, boşanma ile bu birliktelik dağılabilmektedir. Boşanmanın gerek dünyada gerekse de ülkemizde arttığı bir gerçektir (Bilici, 2014). Eurostat verilerine göre Türkiye'de 2018'de boşanan çiftlerin sayısı 2017'ye göre %10,9 artarak 142.448'e yükselirken, eldeki veriler Türkiye'de boşanma oranlarının 2007 sonrası 10 yıllık sürede arttığını ortaya koymaktadır (Türkiye ve Avrupa ülkelerinde boşanma oranları ne durumda? 2020).

Şekil 1. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023)

Şekil 1'de TÜİK rakamlarına göz attığımızda 2001'den 2022'ye boşanma oranlarının 2001'de binde 1,41'de iken, bu oranın 2022'de binde 2,13'e yükseldiği görülmektedir. Bu da boşanma oranlarının ülkemizde hızlı bir şekilde arttığının göstergesi olarak yorumlanabilir.

Boşanma sürecinde ruhsal açıdan en çok etkilenenler çocuklar olmaktadır. Erken çocukluk dönemi çocukları anne babalarının boşanmasına *üzüntü, yalnızlık, regresyon, reddetme, uyku problemleri, akademik başarısızlık, sosyal uyumsuzluk, kaygılı depresyonlar, saldırganlık, itaatsizlik* gibi farklı reaksiyonlar gösterebilmektedir. Boşanma sonrasında çocuklar bireysel gelişimlerdeki problemler nedeniyle sonraki süreçte topluma uyum noktasında sorunlar yaşayabilmektedir. Özetle boşanma, toplumun geleceği olan çocukları derinden etkilemektedir (Öngören, 2017).

Boşanma artık toplumsal bir problem olarak görülmemektedir (Zastrow and Kirst-Ashman, 2015). Boşanma, yalnızca evliliklerini sona erdiren yetişkinler için değil, aynı zamanda bu evlilikten dünyaya gelen çocukların da etkilendiği bir durumdur (Bilgi ve Barut, 2024). Boşanma genel olarak bireyi ve toplumu olumsuz

etkiliyor gibi dursa da bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir. Duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimleri için ebeveynleriyle geçirecekleri deneyimler önemli olan çocuklar adına boşanma, travmatik bir durum olabilmektedir (Serin ve Öztürk, 2007). Çocuk ne kadar küçükse, boşanmadan o kadar çok etkilenmektedir (Bakırcıoğlu, 2011).

Boşanma, geleneksel geniş aile modellerinin çözülme sürecinin geçirdiği değişimleri anlama noktasında ciddi bir sosyal göstergiyi temsil etmektedir. Aile yapılarının dönüşümünün, Türkiye gibi tüm boyutlarıyla modernleşme sürecini yaşayan toplumlara da sirayet etmesi, özellikle son dönemlerde belli bir artışla yüksek oranda sosyal riske işaret eden boşanmalara da odaklanılmasını gerekli kılmıştır (Meder ve Gültekin, 2012). Araştırma şirketi US Census Bureau, 2010 senesinde 22,9 milyon çocuğun boşanma sebebiyle annesiz ya da babasız veya ebeveynsiz kaldığını rapor etmiştir (Snyder, 2012). Türkiye’de ise boşanma oranlarının arttığı ve çocukların da süreçten etkilenen en önemli aktörler olduğu dikkate alındığında, boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki etkilerini araştırma makaleleri ve doktora tezleri ile daha ayrıntılı ele almak, bütüncül bir bakış açısıyla boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya koymak bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Alanyazında boşanma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen pek çok çalışma söz konusudur. Ancak bu çalışmaların büyük bir kısmı derleme tarzındadır. Bu çalışmada ise boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen araştırma makaleleri ve doktora çalışmaları sürece dahil edilmiştir. Konuyla ilgili, 1998-2024 yılları arasında yapılmış yüksek lisans çalışmaları (toplam 344 çalışma) oldukça fazla olduğundan yüksek lisans çalışmaları bu anlamda çalışmanın dışında tutulmuştur. Bunun sebebi ise makalenin hacim olarak çok fazla büyüyeceği düşüncesindedir.

Bilimsel bilginin birikimli ilerlediği ve daha öncekiler üzerine şekillendiği düşünüldüğünde, boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerini bütün halinde sunmanın, sonraki çalışmalara rehberlik edeceğine inanılmaktadır. Günümüzde boşanma vakalarının artışı dikkate alındığında, 1998-2024 tarihleri arasında boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini ele almış araştırma makaleleri ve doktora çalışmalarının tek çatı altında toplamanın farklı disiplinlerden araştırmacılara (psikolog, sosyolog, hukuk vb.), politika yapıcılara, sivil toplum örgütlerine yol gösterebileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Tematik çıkarım elde etmenin hedeflendiği çalışmada veriler doküman analizi yöntemiyle toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmeleri ve yorumlamaları yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerini ele alan 24 araştırma makalesi (12 nitel, 12 nicel) ve 13 doktora tezi (1 karma desen, 2 nitel ve 10 nicel) oluşturmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın 1998-2024 yılları ile sınırlı olması, boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerini temel alması, makalelerin Dergipark veri tabanı ve TR Dizin indekste yer alan araştırma makaleleri ve YÖK Tez’de konuyla ilgili doktora çalışmalarıyla sınırlandırılmış olması, konuyla ilgili yüksek lisans çalışmalarının fazlalığı nedeniyle (toplam 344 çalışma) çalışmanın dışında tutulmuş olması bu makalenin sınırlılıkları arasında gösterilebilir.

Etik Kurul Onayı

Çalışma Etik Kurul Onayı gerektirmemektedir.

BULGULAR

Bu bölümde, 1998-2024 yılları arasında boşanmanın çocukların davranışları üzerindeki etkilerini ele alan araştırma makaleleri ve doktora tezlerine ait çalışmalara ait tablolar (tablo 1 ve tablo 2) yer almaktadır. Konuya bütüncül bir bakışla bakabilmek adına çalışmalar yazar-yıl, çalışma grubu, araştırma türü, çalışmanın amacı ve bulgular şeklinde kategorilendirilerek, araştırma makaleleri ve doktora tezleri şeklinde ayrı ayrı tablolandırılmıştır.

Tablo 1. 1998-2024 yıllarını arasında boşanmanın çocuklar üzerine etkilerini inceleyen araştırma makaleleri

Sıra	Yazar ve Yıl	Çalışma Grubu	Araştırma Türü	Çalışmanın Amacı	Bulgular
1	Yılmaz, 1998	18-24 yaş aralığında 34'ü kız, 20'si erkek toplam 54 öğrenci.	Nicel	İki ebeveynli ve boşanmış/tek ebeveynli (sadece annenin olduğu) farklı cinsiyetteki üniversite öğrencileri arasında kendilik imgesi noktasında farklılık olup olmadığını incelemek.	Tek ebeveynli aileden gelen erkeklerin, iki-ebeveynli erkeklerden ve tek ebeveynli kızlardan daha az puan aldıkları görülmüştür.
2	Özen, 1999	10-13-16 yaş aralığında 138'i erkek, 170'i kız.	Nicel	Boşanmanın, çocukların sosyal destek algıları üzerindeki etkisini farklı değişkenlere göre incelemek.	Ebeveynleri boşanmış çocuklarının sosyal destek algılarının, çatışmasızlara göre daha az olduğu görülmüştür.
3	Sardoğan vd., 2007	6. sınıfa devam eden 623 öğrenci.	Nicel	Ebeveynleri evli ve boşanmış çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeyleri arasındaki farkları incelemek.	Ebeveyni boşanmış çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeylerinin, ebeveynleri evli olan çocuklara göre daha az olduğu saptanmıştır.
4	Şentürk, 2012	280'i parçalanmış aileye, 280'i tam aileye sahip olan	Nicel	Parçalanmış aile çocuklarının yaşadığı sosyal sorunları incelemek.	Boşanmış ebeveyne sahip çocukların kendilerini daha az başarılı gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

		toplam 560 öğrenci.			
5	Ogelman vd., 2015	Ebeveyni boşanmış 5-6 yaşlarında 70 çocuk ve boşanmamış ailelerden gelen yaşları 5-6 olan 92 çocuk.	Nicel	Ebeveyni boşanmış ve boşanmamış okul öncesi çocuklarının psikolojik sağlık düzeylerinin karşılaştırılması.	Boşanmanın, kız ve erkek çocukların psikolojik sağlık düzeylerini anlamlı biçimde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.
6	Çakmak vd., 2018	12-17 yaş aralığında ebeveynleri boşanmış 50 kız, 50 erkek ve ebeveynleri boşanmamış 50 kız, 50 erkek ergen.	Nicel	Evli ve boşanmış çiftlerin ergen çocukları arasında dürtü denetim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi.	Boşanmanın, 12-17 yaş arası ergenlerin dürtü kontrol düzeylerine etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır.
7	Köseoğlu ve Yıldız, 2018	(11) boşanma ve (10) ölüm sonucu tek ebeveynli çocuk.	Nitel	Tek ebeveynli çocukların aile yaşantılarına ilişkin duygu, düşünce, deneyimlerinin çocukların anlatımıyla ortaya konması.	Boşanma sonrası her iki ebeveyniyle veya birlikte yaşadığı ebeveyniyle olumlu ilişkiye sahip çocukların olumlu yaşam deneyimlerine sahip olduğu fakat yaşanmadığı zamanlarda olumsuz yaşam deneyimlerinin ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.
8			Nitel		

	Koçak, Demirel ve Kırlıoğlu, 2019	16 çocuk ve 10 çift.		Boşanmış ya da boşanma sürecinde olan ebeveynlerin çocuklarının boşanmaya dair algılarının metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmak.	Çocukların, boşanma eylemini çoğunlukla olumsuz olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.
9	Eroğlu ve Topkaya, 2019	Ebeveynleri boşanmış 147 ilkököl ve ortaokul öğrencisi.	Nicel	Çocuklarda boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek.	Boşanmaya uyumu yüksek öğrencilerin benlik kavramlarının yüksek olduğu ve kendilerini kaygısız, sabırsız ve iyi mizaçlı bireyler olarak değerlendirdikleri bulunmuştur.
10	Devrimağ ve Balıkçıoğlu, 2019	18-25 yaş aralığında 362 üniversite öğrencisi.	Nicel	Boşanmanın, gençlerin materyalist ve kompulsif satın alma eğilimleriyle özsaygılarını nasıl etkilediğini ortaya koymak.	Boşanmış aileden gelen gençlerin materyalist ve kompulsif satın alma eğilimleri, boşanmamış aileden gelenlere göre daha yüksek ve özsaygıları daha düşük bulunmuştur.
11	Yaşa ve Özden Yıldırım, 2019	Ebeveynleri boşanmış 21 yaş ve üzeri 151 yetişkin birey.	Nicel	Örneklem grubunun kişilerarası ilişkilerindeki bağlanma modelleri ve ayrılma kaygılarının incelenmesi.	Boşanma sonrası babasının ilgisinde azalma olduğunu bildiren katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeyleri yüksek çıkarken, boşanma sonrası babalarının ikinci evlilik yaptığını belirten katılımcılarınsa kayıtsız bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

12	Er ve Bartan, 2019	Sınıflarında tek ebeveynli çocuk olan 20 okul öncesi öğretmeni.	Nitel	Okul öncesi öğretmenlerinin, tek ebeveynli ailelerden gelen çocuklara ilişkin görüşlerini incelemek.	Tek ebeveynli aileden gelen çocukların devamlı korku ve endişe yaşadıkları, kekeleme, alt ıslatma gibi gerileme davranışları sergiledikleri görülmüştür.
13	Yanar ve İlhan, 2020	Ebeveyni boşanmış, 12-18 yaş aralığında, yaş ortalamaları 15 olan 8 çocuk.	Nitel	Boşanmış aile çocuklarında boşanmanın etkilerinin incelenmesi.	Boşanmanın, çocuklar için hayatlarındaki zorlayıcı deneyimlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
14	Kasuto, Aktan ve Yarıdımçı, 2020	11-16 yaş aralığında ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış 134 çocuk.	Nitel	Boşanmış ve boşanmamış aile çocuklarının özsaygı, kaygı/depresyon, sosyal içe dönüklüklerinin incelenmesi.	Boşanmış aile çocukların ruh sağlıklarının, boşanma durumundan olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.
15	Demirbaş ve Dağcı, 2020	Ebeveyni boşanmış 28 öğrenci.	Nitel	Boşanmanın, ilerleyen yaşla birlikte bireyler üzerindeki etkisini incelemek.	Boşanmanın, çocukluk çağı üzerinde fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda olumsuz etkilerinin olduğu fakat genç yetişkinlik çağı öğrencilerinin, ebeveynlerinin boşanmasını olumlu değerlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
16			Nitel		

	Nazlı ve Kiyi, 2021	Anlaşmalı boşanmış ve çocuklarının velayetini almış 39 yaşındaki anne ve 14 ile 5 yaşlarında iki erkek çocuğu.		Ebeveynlerle, çocuklarının boşanmaya uyum sürecini destekleyecek psikolojik destek programını sınamak.	Psikolojik destek programının, tek ebeveynli aile yapısını güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
17	Yıldırım vd., 2021	40 erkek, 27 kadın öğretmen.	Nitel	Öğretmenlerin, ebeveynleri boşanmış çocuk ve ergenlerle ilgili farkındalık düzeylerini ortaya çıkarmak.	Çocuk ve ergenlerin duygu, düşünce ve davranış boyutunda problemler yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
18	Akdemir, 2022	12-17 yaş aralığındaki ebeveyni boşanmış 111 çocuk.	Nicel	Boşanmış aile çocuklarının sosyal uyum süreçleriyle dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek.	Ergenlik dönemi boşanmış aile çocuklarının, cinsiyetle boşanma sonrası uyum arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
19	Eraslan Güney ve Karaman, 2022	Okul öncesi 3-6 yaş aralığında ebeveyni birlikte ve ayrı 80 çocuk.	Nitel	Ebeveyni birlikte ve ayrı 3-6 yaş çocuklarının anlattıkları öykülerin bağlanma stillerine göre incelenmesi.	Çocukların bağlanma öykü içeriklerinin benzeştiği saptanmıştır.
20		10 öğrenci ve anneleri.	Nitel	Boşanmanın, öğrencilerin	Huzursuz aile ortamından, tek ebeveynli huzurlu aile

	Korkmaz, 2023			akademik ve mesleki tercihlerine etkilerinin incelenmesi.	ortamına geçen çocukların daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
21	Güven ve Köroğlu, 2023	Boşanmış 18kadın ve 13 erkek.	Nitel	Boşanma sonrası çocukların sosyal uyum sürecinin incelenmesi.	Boşanma sonrasında çocukların, boşanma öncesine göre kendilerini duygusal, davranışsal ve sosyal açıdan çok daha iyi hissettikleri sonucuna ulaşılmıştır.
22	Erdemir Aşıkoğlu, Sağkal ve Özdemir, 2024	Resmi olarak boşanmış 14 çift	Nitel	Eski eşlerin boşanma sonrası birlikte ebeveynlik deneyimlerini incelemek.	Çocuklarda duygu durum problemleri, davranış problemleri, aile sistemine ve ebeveyne tepkisellik gibi etkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
23	Çetin ve Şirin, 2024	Boşanma temalı filmler	Nitel	Farklı kültürlerdeki boşanma süreçlerinin filmlerle nasıl yansıtıldığını incelemek.	Boşanma kararının çocuklar üzerinde şaşkınlık ve şok, üzüntü ve hüznün, öfke ve kızgınlık, suçluluk, endişe ve ayrılma kaygısı yarattığı sonuçları elde edilmiştir.
24	Aksu vd., 2024	2-18 yaşları arasında, ebeveynleri boşanmış 129 çocuk ve ergen.	Nitel	Boşanma öncesi ve sonrasında ebeveyn tutumlarıyla çocuğun cinsiyeti ve ruh sağlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi.	Örneklemin çoğunda (%88,4) en az bir veya daha fazla psikopatoloji bulunduğu saptanmıştır. En sık saptanan psikopatoloji DEHB'dur (%57,4).

Tablo 2. 1998-2024 yılları arasında boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen doktora tezleri

Sıra	Yazar ve Yıl	Çalışma Grubu	Araştırma Türü	Çalışmanın Amacı	Bulgular
1	Şirvanlı Özen, 1998	5, 10, 13 ve 16 yaşlar içerisinde seçkisiz olarak belirlenen 421 çocuk.	Nitel	Çatışma ve boşanmanın, çocukların davranış ve uyum problemleri üzerindeki etkilerini incelemek.	Boşanmış aile çocuklarının psikolojik problem ve kaygı düzeylerinin, çatışmasızlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2	Öngider, 2006	Anne babası evli ve ebeveyni boşanmış çocuklar ve bu çocukların anneleri.	Nitel	Evli ya da boşanmış olma, eşler arası çatışma ve ebeveyn kabul-reddinin, ilköğretim çağı çocuklarının psikolojik uyumları üzerindeki etkilerini incelemek.	Çocukların kişilik uyumu açısından ebeveyn kabul reddi ile ebeveynler arasındaki çatışmanın, ebeveynlerin evli veya boşanmış olmasından daha önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
3	Şahin, 2015	Ebeveynleri boşanmış 5-6 yaşlarındaki 5 çocuk ve anneleri, bir çocuğun babası ve öğretmenleri.	Nitel	Boşanmış ailelerden gelen çocukların sosyal becerilerinin ve akran ilişkilerinin araştırılması.	Boşanma sonrası bozulan ebeveyn-çocuk ilişkisinin, çocukların bağımlı davranışlarının öğretmenlerine yönelttikleri sonucuna ulaşılmıştır.
4	Yıldız, 2017		Nitel		

		Boşanma sonucu tek ebeveynli 11 çocuk ve ölüm sonucu tek ebeveynli 10 çocuk.		Tek ebeveynli çocukların aile yaşantılarına ilişkin duygu, düşünce, deneyimlerini ortaya çıkarmak.	Tek ebeveynli katılımcılardan en olumlu yaşam deneyimlerine sahip olanların, her iki ebeveyniyle olumlu ilişkisi olanlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
5	Kırımlı Taşkın, 2017	Deney ve kontrol gruplarına ebeveynleri boşanmış 6'şar çocuk.	Nicel	Boşanmaya uyum programının, çocukların benlik algıları üzerindeki etkisini incelemek.	Programa katılan çocukların öz yeterlik, öz saygı ve benlik algısı toplam puanlarının kontrol grubu çocuklarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.
6	Öztürk Serter, 2018	9-12 yaş aralığında ebeveynleri boşanmış 16 çocuk.	Nicel	Programın, çocuklarının depresyon ve uyum düzeylerine etkisini incelemek.	Psiko-eğitim programı sonrasında deney grubu çocuklarının depresyon düzeylerinde düşüş olduğu belirlenmiştir.
7	Er, 2018	Anne babası boşanmış 247 kız ve 278 erkek toplam 525 ortaokul öğrencisi.	Nicel	Ebeveyni boşanmış ortaokul öğrencilerinin; ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerin psikolojik sağlamlık düzeylerini ne oranda etkilediğini belirlemek.	Ebeveyni boşanmış öğrencilerinin sahip oldukları yaşam kalitesi, benlik saygısı, arkadaşlardan algılanan sosyal destek, ebeveyn kabul ve reddi düzeyleri arttıkça, psikolojik sağlamlık düzeylerinin de arttığını sonucuna ulaşılmıştır.

8	Halisdemir, 2020	12–14 yaş aralığında boşanmış aileden gelen öğrenciler ve bu öğrencilerin anneleri.	Nicel	Boşanmaya uyum programının, çocukların ve annelerinin boşanmaya uyum, psikolojik sağlık ve aile yaşam doyumları üzerindeki etkililiğini incelemek.	Programı'nın, çocukların ve annelerinin boşanmaya uyum, psikolojik sağlık ve aile yaşam doyumlarının artırılmasında etkili olduğu belirlenmiştir.
9	Eraslan, 2020	Ebeveyni evli 40 çocuk ve bu çocukların anne ve babaları ile tek ebeveynli 40 çocuk ve bu çocukların anneleri.	Nitel-Nitel (Karma desen)	Ebeveyni tek ve evli olan 3-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma stilleri ile bu çocukların ebeveynlerinin kendi ebeveynlerine bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek.	Ebeveyni tek ve evli olan çocukların bağlanma stillerinin farklı değişkenlere göre anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.
10	Öztekin, 2021	Deney ve kontrol gruplarında yer alan 6'şar ebeveyn.	Nicel	Psikoeğitim programı ile tek ebeveynli ailelerin çocuklarındaki problemleri azaltılması, ebeveynlerin empati ve kabul	Psiko eğitim sonrasında çocukların problemleri azalma, ebeveynlerin kabul ve empati düzeylerinde artış görülmüştür.

				düzeylerinin artırılması.	
11	Korkmaz, 2022	Orta ve alt gelir grubundan 10 öğrenci ve bu öğrencilerin anneleri.	Nitel	Boşanma sürecinin öğrenciler üzerindeki etkilerinin incelenmesi.	Annenin akrabaları ile ilişkilerinin olumlu olmasının boşanma sürecinin daha az hasarla atlatılmasına yardım etmektedir.
12	Kiye, 2022	Boşanmış, boşanmanın üzerinden 6 aydan az, 3 yıldan fazla geçmemiş ebeveynlerle, çocukları.	Nicel	Programın, boşanmaya uyum ve aile yaşam doyumu et-kisini incelemek.	Programın, ebeveynlerin ve çocukların aile yaşam doyumlarını artırmaya yönelik değişiklikler oluşturduğu gözlemlenmiştir.
13	Utkan, 2022	Yaşları 12-14 arasında değişen 10 öndergen.	Nicel	Şema Terapi odaklı bireysel psikolojik danışmanın, ebeveynleri boşanmış ergenlerin problem davranışlarıyla duygusal ve psikolojik iyi oluşlarına etkisini incelemek.	Hazırlanan bireysel psikolojik danışmanın ebeveyni boşanmış öndergenlerin genel problem davranışlarına olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA/SONUÇ

Çalışma bulgularında (Kasuto, Aktan ve Yardımcı, 2020; Koçak, Demirel ve Kırılıoğlu, 2019; Yanar ve İlhan, 2020) boşanmanın çocuklar üzerindeki zorlayıcı etkilerinden söz edilmiştir. Yurtiçi ve yurtdışı alanyazın tarandığında boşanmanın sebepleri üzerinde araştırmacılar görüş birliği ortaya koyamazken; boşanmanın aile bireyleri üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. (Babalıs, Tsoli, Nikolopoulos and Maniatis, 2014; Bernardi and Radl, 2014; Demir-

Dağdaş, Işık-Ercan, Intepe-Tingir ve Cava-Tadik, 2018; Özgüven, Ekici, Argun ve Dilek, 2014; Riggiove Valenzuela, 2011; Tartari, 2015). Literatürdeki bu araştırma bulgularının bu anlamda bu çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte olduğu yorumunda bulunulabilir.

Çalışmada Erdemir Aşıkoğlu, Sağkal ve Özdemir (2024) boşanmanın çocuklarda duygu durum problemleri, davranış problemleri, ebeveyne tepkisellik gibi etkilerinin olduğu; (Çetin ve Şirin, 2024; Yıldırım vd., 2021) boşanma kararının çocuklar üzerinde suçluluk, endişe, ayrılma kaygısı yarattığı; Er ve Bartan (2019) tek ebeveynli aileden gelen çocukların sosyal ortamdan uzaklaştıkları, devamlı korku ve endişe yaşadıkları, gerileme davranışları sergiledikleri; Şentürk (2012) boşanmış ebeveyne sahip çocukların kendilerini daha az başarılı gördükleri sonucuna ulaştıklarıdır. Alanyazın tarandığında çalışma bulgularını destekler çıktılara ulaşmak mümkündür. Lansford (2009) boşanmış aile çocuklarının düşük akademik başarı riskiyle karşı karşıya kalabileceklerini; Cohen (2002) anne babası boşanmış çocukların; korku, öfke, üzüntü, yalnızlık, suçluluk, reddetme, uyku ve okul problemleri, ruhsal ve fiziksel hastalıklar ve yemek yeme problemleri gibi sosyal, duygusal, psikolojik ve bedensel bazı sorunlar yaşadıklarını ve Öngider (2013) boşanmış ailelerde büyüyen çocukların, evli ailelerde büyüyen çocuklara kıyasla akademik başarılarının düşük olduğunu, boşanma sonrası depresif duygu durumlarında artış olduğunu ve daha fazla davranış sorunu sergilediklerini çalışmalarında ortaya koymuşlardır.

Araştırma bulguları (Nazlı ve Kiyi, 2021; Öztürk Serter, 2018; Öztekin, 2021) gelişimsel ve destekleyici programların çocukların depresyon düzeylerinde düşüşü sağladığını, çocukların problemleri davranışlarında azalmaya destek olduğunu ve tek ebeveynli aile yapısını güçlendirdiği sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bu anlamda boşanmanın beraberinde getirdiği olumsuzlukların önüne geçebilmek adına hazırlanacak psiko eğitim ya da psikolojik danışma programlarının etkililiğinden söz edilebilir. Boşanmanın getireceği belirsizlik, endişe ve güvensizlikle mücadele eden çocukların, yaşanan bu süreci en az hasarla atlatabilmelerine destek olabilecek programların varlığının bu anlamda süreci olumlu katkı koyacağı yorumunda bulunulabilir.

Winokuer and Harris (2016) çalışmalarında çocuk ve ergenlerin yeni yaşamlarına adapte olabilmeleri için kendilerini ifade edebilecekleri ortamların yaratılmasının önemine vurgu yapmışlardır. Karakaya (2018) ve Şahin (2019) ise çalışmalarında

boşanma sürecinde okul-aile işbirliğinin ve aile görüşmelerinin önemine dikkat çekmişlerdir. Bu anlamda boşanmanın çocuk üzerinde yaratmış olduğu yıkıcı etkiyi en aza indirmek adına çocuklarla yakından ilgilenmenin, anne babayla birlikte hareket ederek çocukların, boşanmanın yaratmış olduğu travmatik etkisini en aza indirmek adına koordineli çalışmanın iyileştirici etkisinden söz edilebilir. Boşanmanın çocuk üzerinde yarattığı etkilerin toplumsal ilişki boyutu da vardır. Bu boyut, çocuğun aile yapısına dair yaşantılarını paylaşmaktan çekinmesi, utanması ve bu durumu yakın arkadaşlarına açıklamakta zorluk çekmesi şeklindedir (Kulaksızoğlu, 2011). Olumlu benlik algısına sahip bireyler arkadaşlık ilişkileri ve kendilerine dair pozitif düşüncelere sahip olan, fiziksel anlamda görünüşünden memnun olan ve akademik olarak kendilerini başarılı algılayan bireylerdir (Bracken and Susan, 2003). Bu da aile yaşamlarında oluşabilecek ani değişimlere karşı çocukların daha kolay uyum sağlamalarını kolaylaştıracak bir etkidir. Böylece boşanmanın olumsuzluklarıyla daha kolay baş edebilir ve yaşananlar yaşamlarını belirgin bir biçimde olumsuz etkilemeyebilir. Boşanma sürecine uyum noktasında direnç gösteren ya da süreçten olumsuz etkilenen bireylerin geleceğe dönük endişe yaşamaları ve kendilerini kaygılı bireyler olarak değerlendirmeleri mümkündür. Çalışma bulgularında (Korkmaz, 2022) annenin akrabaları ile ilişkilerinin olumlu olmasının, çocukların da geniş aile desteği almasının önünü açtığı ve bu durumun çocuklar açısından boşanma sürecinin daha az hasarla atlatılmasına yardım ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlamda çocuklara verilecek sosyal desteğin, boşanmanın yarattığı travmatik etkinin, çocuk üzerindeki olumsuz etkisini azaltmada işe yaradığı söylenebilir.

Algılanan sosyal destek, bireylerin kendilerine değer verildiğine ve gereksinim duydukları zamanlarda yardım alabilecekleri kişilerin olduğuna dair inançlarıdır (Arıcıoğlu, 2008). Bu anlamda, çocuğun sosyal destek ağı ne kadar genişse boşanmanın çocuk üzerindeki yıkıcı etkisinin de o kadar az olacağı yorumunda bulunulabilir.

Sancaklı (2014) çalışmasında boşanmış aile çocuklarının en fazla desteği anne, anneanne ve dededen aldıklarını belirtirken, baba desteğinden bahsetmediklerini çalışmasında ortaya koymuştur. Bu noktada boşanma öncesi ve sonrası baba desteğinin öneminden söz edilebilir. Nitekim çocuk hem annenin hem de babanın çocuğudur. Sorumluluk alma noktasında babanın da çocuğuna destek olması, velayeti alan taraf olmasa da çocuğunun bu süreci en az hasarla atlatması adına onun

yanında olması önemli gözükmemektedir. Sonuçta boşanma ile evlilik sonlanmakta, ebeveynlik devam etmektedir. Anne ya da baba olsun çocukların ebeveynlerine olan gereksinimleri tartışmasız bir gerçektir. Olgun ve anlayışlı anne ve babaların yaşanan bu olumsuzluk karşısında çocuklarına her türlü desteği vermesi, boşanma öncesi davranışları nasılsa boşanma sonrası da aynı şekilde çocuklarının yanında olması ve gereken ilgiyi göstermesi önemli durmaktadır.

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkisiyle ilgili olarak boşanmaya karşı olanlar ailenin parçalanmasıyla çocuğun tehlikeye düştüğünü söylerken; boşanmaya sıcak bakanlar sürekli uyumsuzluğun oluşunun çocuk için iyi olmayacağını ve evliliği bitirmenin çocuk için daha iyi olacağını söylerler. Ancak pek çok çalışma çocukların iyiliği adına sürdürülen evliliklerin eşler ve çocuklar üzerinde travmatik etkilere neden olduğunu ortaya koymuştur (Timurturkan, 2012). Bu anlamda sorunlu bir aile ortamında büyümesi yerine çocukların tek ebeveynli ancak mutlu olduğu, diğer ebeveyni ile istediği zaman görüşebildiği ve paylaşımlarda bulunduğu ortamların çocuklar adına daha iyi olacağı söylenebilir.

Zaman içerisinde çocukların kendilerini daha iyi hissettikleri ve boşanmayı daha olumlu değerlendirdikleri çalışma bulgularında ortaya konmuştur. Güven ve Köroğlu (2023) boşanma sonrasında çocukların boşanma öncesine göre kendilerini çok daha iyi hissettiklerini ve Demirbaş ve Dağcı (2020) boşanmanın, çocukluk çağı üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu fakat genç yetişkinlik çağı öğrencilerinin, ebeveynlerinin boşanmasını olumlu değerlendirdiklerini çalışmalarında ortaya koymuşlardır. Bu da zaman içerisinde çocukların boşanmanın etkisini ilk zamanlara kıyasla daha az hissettikleri ve üzerlerinde hissettikleri baskının daha az olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca çocukların gereksinimlerinin karşılandığı ve huzurlu bir aile ortamının (tek ebeveynli) huzursuz bir aile ortamına göre daha sağlıklı olduğu yorumunda bulunulabilir.

Boşanma, aile üyelerinin tümünü etkileyen ve toplumsal boyutlarıyla ele alınması gereken travmatik bir deneyim olarak tanımlanabilir. Boşanma beraberinde yaşanan stresi yönetebilme ve baş edebilme becerisi geliştirmeyi de getirmektedir. Üstesinden gelinmesi gereken zorluklar ise sadece eşler için değil, çocuklar için de geçerlidir. Boşanma olgusunun psikososyal bir problem olmasından hareketle sadece psikoloji ya da sosyoloji alanlarında değil, boşanma olgusunun farklı disiplinlerce de farklı yönleriyle daha fazla ele alınmasının alana katkı koyacağı düşünülmektedir. Boşanma öncesi tüm ailenin psikolojik destek almasının yeni

yaşama uyum noktasında öneminden söz edilebilir. Çocukların boşanma sonrasında her iki ebeveynine de gereksinim duyduğu ve bu anlamda ebeveynlere konuyla ilgili farkındalıklarını arttırıcı çalışmaların yapılmasının öneminden söz edilebilir.

Boşanma sürecinin aile içi dinamiklerini derinden sarsacağı ve yeniden yapılandıracağı, yaşam döngüsünün olağan akışın dışına çıkacağı gerçeğinden hareketle, çocukların üstün yararı gözetilerek çocukların süreçten en az hasarla atlatılması adına psikolojik destek alınmasının, çocuğun öğretmenine ve rehberlik servisine bilgi verilerek çocuktaki değişimlerin gözlenmesinin ve okulun bilgilendirilmesinin öneminden söz edilebilir. Nitekim, Herdem ve Bozgeyikli (2013) çalışmalarında aile ortamı bozulan çocukların, bu bozulmayı eğitim hayatlarına yansıttığını ve aile içinde başlayan problemlerin okulda da devam edebildiğini ifade etmişlerdir. Tam ve parçalanmış ailelerden gelen çocukların eğitsel-mesleki rehberlik gereksinimlerinde herhangi bir fark görülmezken, kişisel rehberlik gereksinimlerinde anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Boşanma süreci çocukları ruhsal açıdan etkilerken, birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Bu da öğrencilerin okullarda rehberlik servislerine olan gereksinimlerini arttıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır denebilir.

Ebeveynlerin çocuklarının bakım ve sorumlulukları ile ilgili işlerle boşanma öncesi süreçte olduğu gibi yakından ilgilenmelerinin ve velayet kimde olursa olsun diğer tarafın çocukla sık sık bir araya gelmesinin, boşanan eşlerin zaman zaman çocuklarını yanlarına alarak birlikte zaman geçirmesinin öneminden söz edilebilir.

Çalışma, 1998-2024 yılları arasında Dergipark veri tabanından ve TR Dizin'den ulaşılan araştırma makalelerini ve YÖK Tez merkezinden ulaşılan doktora tezlerini kapsamaktadır. Konuyla ilgili yüksek lisans çalışmalarının fazlalığı makalenin hacmini büyüteceğinden yüksek lisans çalışmaları kapsam dışında tutulmuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalar yalnızca yüksek lisans çalışmaları ile sürdürülebilir. Yüksek lisans çalışmaları kesitsel olarak (örneğin 5'er yıllık dilimler şeklinde) ele alınabilir. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerinin yanı sıra ebeveynler üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalar da sistematik derleme yöntemiyle incelenebilir, tematik çıkarımlarda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

Akdemir, A. (2022). Boşanmış aile çocuklarının sosyal uyum süreci ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* (5), 11-46.

Arırcıoğlu, A. (2008). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek. Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Babalıs, T., Tsoli, K., Nikolopoulos, V., & Maniatis, P. (2014). The effect of divorce on school performance and behavior in preschool children in Greece: An empirical study of Teachers' views. *Psychology*, 5(1), 20. doi:10.4236/psych.2014.51005

Balıkçioğlu, B., & Devrimağ, E. (2019). Boşanmanın genç yetişkinlerin özsaygı, materyalizm ve kompulsif satın alma eğilimleri üzerindeki etkisi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 43-81.

Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı*. (4. Baskı). Ankara: Anı

Bernardi, F., & Radl, J. (2014). The long-term consequences of parental divorce for children's educational attainment. *Demographic Research*, 30(61), 1653–1680. doi:10.4054/DemRes.2014.30.61

Bracken, B. A., & Susan, M. (2003). Positive self-concept: An equal opportunity construct. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 103–121. doi:10.1521/scpq.18.2.103.21859

Bilgin Ö., & Barut Y. (2024). Boşanma sürecindeki bireylere dair tanımlayıcı bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15(2), 299-311.

Bilici, A. (2014). Boşanma sürecinin çocuklar üzerindeki psiko-sosyal etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18(2), 79-110. <https://doi.org/10.18505/cuifd.254667>.

Cohen, J. G. (2002). Helping children and families deal with divorce and separation. *Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 110(5), 1019-1023.

Çakmak, S., Gedikli, H., Demirkol, M. E., & Tamam, L. (2018). Ergenlerde ebeveyn ayrılığının dürtüsellik üzerine etkisi [Effects of parental divorce on

impulsivity in adolescence]. *Klinik Psikiyatri Dergisi: The Journal of Clinical Psychiatry*, 21(2), 137–147. <https://doi.org/10.5505/kpd.2018.44127>

Çetin, A., & Şirin, Ş. (2024). Film analizi yöntemi ile farklı kültürlere bakış: Boşanma ve çocuk. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(1), 737-769.

Demir Dağdaş, T., Işık E. Z., İntepe Tingir, S., & Cava Tadik, Y. (2018). Parentaldivorceandchildrenfromdiversebackgrounds: Multidisciplinaryperspectives on mentalhealth, parent–childrelationships, andeducational experiences. *Journal of Divorce&Remarriage*, 59(6), 469-485. doi:10.1080/10502556.2017.1403821

Demirbaş, E., & Dağcı A. (2020). Ebeveynleri boşanmış üniversite öğrencileri ile boşanma süreci deneyimleri: Nitel bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(3), 13-27.

Er, H., & Bartan, M. (2019). Investigating the opinions and the implementations of preschool teachers towards the children of single-parent families. *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 20(2), 364-383. DOI: 10.17679/inuefd.446087

Er, G. (2018). Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerle modellenmesi. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eraslan, Ş. (2020). 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerine bağlanma stilleri: Tek ve evli ebeveynlerin karşılaştırılması. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eraslan, Ş., & Güney Karaman, N. (2023). Investigation of attachments of preschool children whose parents are married and divorced. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 56(3), 1139-1182. <https://doi.org/10.30964/auebfd.1118352>

Erdemir Aşıkoğlu, B., Sağkal, A. S., & Özdemir, Y. (2024). Türkiye’de Boşanma Sonrası Birlikte Ebeveynlik Deneyimleri: Nitel Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(62), 13-49. DOI:10.21560/spcd.vi.1461561

Eroğlu, Y., & Topkaya, N. (2019). Boşanma ile ilgili uyum güçlüğü çeken çocuklarda kişilik özellikleri ve benlik kavramı. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(52), 181-208.

Güler Aksu, Gülen vd. (2024). Parental attitudes, child mental health Problems and Gender Factor in the Divorce Process”. *Cukurova Medical Journal*, 49(1). doi:10.17826/cumj.1382571.

Güven, N., & Köroğlu, A. (2023). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrası psikososyal uyum: Trabzon ili örneği. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu Özel Sayısı), 1-24. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1279194>

Halisdemir, D. (2020). Boşanmaya uyum programının velayeti üstlenmiş anne ve çocuklarının boşanmaya uyum, psikolojik sağlık ve aile yaşam doyumlarına etkisi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Herdem, F. S., & Bozgeyikli, H. (2013). İlköğretime devam eden parçalanmış ve tam aile çocuklarının rehberlik ihtiyaçlarının karşılaştırılması olarak incelenmesi. *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(4).

Karakaya, Ş. (2018). Boşanmanın çocukların benlik saygısı ve sosyal sorun çözme becerilerine etkisi: Denizli örneğinde karşılaştırmalı bir çalışma. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kasuto, M., Aktan, Z. D., & Yardımcı, E. (2020). Ebeveyn medeni durumunun çocukların ruh sağlığına etkisi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(2), 48-68.

Kırımlı Taşkın, F. (2017). Çocuklar için boşanmaya uyum programının altı yaş çocuklarının benlik algısı kavramlarına etkisi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kiye, S. (2022). Boşanmaya uyum programının tek ebeveynli ailelerin boşanmaya uyumu ve aile yaşam doyumlarına etkisi. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koçak, O., Demirel, R., & Kırılıoğlu, M. (2019). Çocukların boşanmaya ve ebeveynlerine ilişkin algıları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 857-892. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i50781.459324>

Korkmaz, Y. (2022). Boşanma sürecinin öğrenci üzerindeki etkilerinin okul sosyal hizmeti temelinde değerlendirilmesi. Doktora tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Korkmaz, Y. (2023). Boşanma süreçlerinin lise öğrencilerinin akademik ve mesleki tercih durumlarına etkisinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(58), 2705-2722. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1317816>

Köseoğlu, S. A., & Yıldız, Y. (2018). Tek ebeveynli çocukların yaşam deneyimleri. *HAYEF Journal of Education*, 15(2), 80-98.

Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi* (13. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Lansford, J. E. (2009). Parentaldivorceandchildren'sadjustment. *Perspectives on PsychologicalScience*, 4(2), 140–152. doi:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x

Meder, M., & Gültekin, M. (2012). Türkiye'de 2001-2009 yılları arasındaki boşanma eğilimleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* 17(17), 149-164.

Nazlı, S., & Kiye, S. (2021). Tek ebeveynli ailenin boşanmaya uyumunu destekleme: Olgu sunumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (51), 470-494. <https://doi.org/10.53444/deubefd.912699>

Ogelman, H. G., Seçer, Z., Yalçın, S., & Önder, A., vd. (2015). Comparison of ego resiliency of preschool children according to the variable of divorce. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (33), 87-96.

Öngider, N. (2006). Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öngider N. (2013) Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5, 140-161.

Öngören, S. (2017). Boşanma ve boşanmanın erken çocukluk dönemi çocuklar üzerindeki etkileri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi* (13), 73-87.

Özden Yıldırım, M. S., & Yaşa, C. (2019). Ebeveynleri boşanmış yetişkin bireylerin kişilerarası ilişkilerinde bağlanma modelleri ile ayrılma kaygısının ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 267-278. <https://doi.org/10.18506/anemon.455383>

Özen, Ş. D. (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri II: Sosyal destek. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 6(2), 83-88.

Özgüven, İ. E., Ekici, G., Argun, N., & Dilek, N. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Nobel

Öztekin, G. G. (2021). Tek ebeveynli çocuklar ve ebeveynleri üzerinde çocuk-ebeveyn ilişki terapisi odaklı psikoeğitim programının etkisi. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk Serter, G. (2018). Yapılandırılmış oyun terapisine dayalı geliştirilen psiko-eğitim programının boşanmış aile çocuklarının depresyon ve uyum düzeyleri üzerine etkisi. Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Riggio, H. R., & Valenzuela, A. M. (2011). Parental marital conflict and divorce, parent-child relationships, and social support among Latino-American young adults. *Personal Relationships*, 18(3), 392-409. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01305.x

Sancaklı, D. (2014). Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sardoğan, M. E., Karahan, T. F., Dicle, A. N., & Menteş, Ö. (2007). Ebeveyn bağlanma düzeyine ve anne babanın boşanma/birliktelik durumunda göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-23.

Serin, N., & Öztürk, S. (2007). Anne-babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki annebabası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 117- 128.

Snyder, J. (2012). *Loss: Divorce, Separation and Bereavement*, *Clinical Child Psychiatry* (Ed. M. W. Klyklo and J. Kay, Third Edition). Wiley-Blackwell, West Sussex, s. 495

Şahin, R. (2019). Ebeveynleri boşanmış ergenlerin boşanma sonrası yaşama uyumu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şahin, S. (2015). Boşanmış ailelerden gelen okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri ile akran ilişkilerinin incelenmesi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şentürk, D. D. Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 105-126. <https://doi.org/10.21560/spcd.99961>

Şirvanlı Özen, D. (1998). Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tartari, M. (2015). Divorce and the cognitive achievement of children. *International Economic Review*, 56(2), 597–645. doi:10.1111/iere.12116

Timurturkan, M. (2012). *Aile Birliğinin Bozulması: İçinde Boşanma ve Yeniden Evlenme*, (N. Adak Ed.), Değişen Toplumda Değişen Aile, (s. 201-219). Ankara: Siyasal Kitabevi

TUİK (2023). Evlenme ve boşanma istatistikleri. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Marriage-and-Divorce-Statistics-2022-49437>

Türkiye ve Avrupa ülkelerinde boşanma oranları ne durumda? (2020). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2020/01/06/turkiye-ve-avrupa-ulkelerinde-bosanma-oranlari-ne-durumda>

Utkan, H. B. (2022). Şema terapiye dayalı bireysel psikolojik danışmanın anne babası boşanmış ön ergenlerin problem davranışları ile duygusal ve psikolojik iyi oluşlarına etkisi. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Winokuer, H. R., & Harris, D. (2016). *Principles and practice of grief counseling*. (Second Edition). New York: Springer Publishing Company

Yanar, K., & İlhan, T. (2022). Boşanmış aile çocuklarında boşanmanın etkileri ve travma sonrası büyüme: Nitel bir çalışma. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 172-186.

Yıldırım, O., Demir, Y., Sağlam, Ü., Subaşı, M., & Yılmaz, A. R. (2021). Çocuk ve ergenlerde risk faktörü: Boşanma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi* 1(2), 79-96.

Yıldız, Y. (2017). Tek ebeveynli çocukların yaşam deneyimleri. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, A. (1998). Tek ebeveynli ve iki ebeveynli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin kendilik imgesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3), 142-150.

Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K.K. (2015). *İnsan davranışı ve sosyal çevre-II: Yetişkinlik-Yaşlılık*. Çevirenler: Türközü, S.E. ve Alparslan, B. 1. Baskı. Nika Yayınevi, Ankara.